

Szagok. Az overall olajtól és izadságtól átítatott hullóérintése. Ha a zsebében marad a papírba csomagolt reggelije, az étel percek alatt átveszi a nehéz szagot. Az olajos ronggyal letörölt satunak és a motorblokknak sikos tapintása van. Ha már lemosakodott, és szájahez emeli a falatot, akkor is meglegyinti az olajillat.

A szagok minden reggel megrohanják: a forgácsolózemből vasládkban kihozott esztergaforgács por-köldösszaga, a fémtálcákban sűrűsödő gázolajüledék mosogatókúpárolgása.

Ma fizetésnap van, az első fizetése itt. Vili, a vörösszöke szerelő már jött:

— El ne felejtöd, a sarki kocsmában találkozunk. Ne félj, egy százast azért meghagytunk neked — és kivillan rossz, elfeketedett foga.

Ismeri az első fizetéssel kapcsolatos szokást, de neki más terve volna. Már hetekkel ezelőtt kinéztet magának egy ruhát, a maradék pénz meg az anyját illethetné, hiszen nála lakik, ő főz, mos rá.

Az a ruha azóta nem hagyja nyugodni, hogy megismerte Mariann. A strandon találkoztak, a lánynak aranyoszka haja volt. Estefelét megvárta az öltözők előtt, s hazakísérte. Amikor a kertvárosba értek, s megálltak egy kerti bejáratnál — „Megérkezünk”, mondta a lány —, ő felnevezett a cégtáblára, s elbizonytalanodott; a cukrász neve városszerű híres volt remek fagyaltjairól, itt mindig vagy ötfajta lehetett kapni, s a sor nem akart elfogyni az ablak előtt. Mariann tehát a lánynak...

A ruha pedig nagyon kellene, mert ott, búcsúzóskor meghívta a lányt táncolni abba a kerti helyiségbe, amely a családi ház negyed fiúinak szórakozóhelye — csupa nagyhangú, kiglancozott alak.

Az agyat kellene leszerelni, a csavarokat már kicserélte; mások egy rántással lejön a tengelyről, de most valamiért nem engedelmessékedik, megszorul. Ovatosan körbeütögeti a bronzfejű kalapáccsal, s újra megrántja, de csak nem akar lecsusszanni. Előveszi a lehúzó, három anyával felfogja, középen becsavarja a feszítő csavart, az agy nagy nehezen enged, de minden csavarásra csak milliméternyit jön lefelé. Tíz percbe telik, amikor leemelheti. A látványba belesápad: a tengely menetén friss roncsolásnyom, a menet finom spirálját fémszerelék tömi el, fényes csikokban lenyúzva a csavarmentet éle. Belenéz a súlylyesztett perselybe: félig elroncolt acéllemez szorult bele, az darálta le a menetet. Fogóval is alig jön ki. A csavaranya alá, méretre gyártották, nyilván azért, hogy a forgórész jatkát megszüntessék, csak hogy erről ő nem tudhatott. De azt hiába mondaná, hogy mások ilyet nem használnak, végül mégis őt hibáztatnák, miért nem volt körültekintőbb, amikor nem jött le az agy.

MARAFKÓ LÁSZLÓ:

A BEAVATÁS

A munkapadok közti járatban fel-tűnik a művezető. Gyorsan helyére csúsztatja a forgórészt, hogy eltakarja a meggyalázott menetet.

— Na, mi újság? Csak nincs valami gond? Pont ma, a fizetésnapon? — és hunyorít.

Már ő is? — és a fiú megforgatja a forgórészt, mintha az illeszkedését próbálná.

— Semmi gond.

A művezető továbbmegy. A fiú gyorsan körülnéz, a forgórész rajta hagyja a tengelyen, és a szerszámraktárba siet. Türeszelőt, menetmetszőt kér.

— Csak nem fuszol? — kérdezi kedélyesen a Báró. Valaha állítólag szebb napokat is megért, mígnem itt raktárosként kikötött.

— De — mondja a fiú —, repülő építke.

A Báró legyint, és kirakja elébe a szerszámokat.

A fiú satuba fogja a tengelyt, türeszelővel aprólékosan kitisztítja a menetbe préselődött alátét darabkákat. Már a menetmetszőt hajtáná rá, amikor a váll felett áthajol Vili. A vgyorgás leszárad az arcáról.

— Te meg mit csinál? — Elkalapáltad a tengelyvéget? De hát az ilyen szétrancsított menet nem fogja meg a forgórészt, és ha az elrepül...

— Fogd be már!

Vili elvgyorodik.

Jól van, no, tudom én tartani a pófám. Csak hogy akkor a maradék százast is be kell dobni... Egyébként szóljam a kis targoncásunknak, elvégre ő szállít nekünk, meg a művezető is hajlandó leereszkedni hozzánk — teszi hozzá.

Hát itt nincs menekvés.

— De jól megszervezted — válaszolja.

Műszak után Vili már az öltözőben ráta pad. Az üzem kapujától hajtásnyira, a sarkon van egy kis-kocsmák: Ezüstfenyő. A környéken nemhogy fény, még aszott ecetfa sincs.

Az első helyiségben, a körülállható pultoknál már ott könyöklő a targoncás meg Tatai, egy faluról bejövő, hallgatag szerelő. Amikor meglátják a fiút, felemelik a söröskorsójukat, és odajönnek.

— Gyerünk a törzsszálhoz — rendelkezik Vili.

A homályos, padlós helyiségben rajtuk kívül még nincs senki. Egy meghatározhatatlan korú pincér nő jön oda, a kialvatlanság, mint elmaszatolódott olajfolt, ül a szeme körül.

— Első kör feles, mindenkinek korsó sörrel — mondja Vili.

A pincérnő alig rakja le a csillo-

gó alumínium tálcáról a poharakat, betoppan a művezető.

— Még egy felest és korsót — mondja Vili, de a művezető közbe-vág:

— Pálinkát ne!

— Fiúk, nagy nap ez a mai, mert leereszkedett közénk a szakaszvezető elvtárs, a parancsnok — Vili széles mozdulattal kíséri a szöveget.

— Hagyja ezt, Tóth — int kedvetlenül az ősz férfi.

— Hagyom én, már hogyne hagy-nám — Vili szája csak nem áll be —, hiszen egy úr a kocsmában is úr.

— Hát egészségünkre — emeli meg a poharat a művezető. — És hát könnyítsük meg az új fiú dolgát.

— Hát én már meg is teszem — és a targoncás vihogva megy a mellékhelyiség felé.

— Még egy kört — mondja a fiú, és arra gondol: az anyjának majd a következő hónapban inkább kétszer többet ad a szokásosnál. Csak az nyugtatja, hogy alig két órája van már az üzlet zárásáig, ahol a ruhát látta. S ha netán a nadrág aljából fel kell hajtani, akkor az már másnapra nem is készül el. A pálinka egy kicsit a fejébe szállt, mert az ebédet kutyafuttában küldte le.

— No, én megyek — áll fel Tatai.

— Hova az istencsüdájába? — csap a vállára Vili.

— Indul a buszom, nem akarom lekésni — Tatai komótosan megvizsgálja a berepedezett bőrű aktatás-káját, mint egy karavánvezető a málhákat.

— Nem baj, több marad nekünk, mert a te részedet is megisszuk — Vili szeme kissé zavaros, haja csapzottan hull a homlokába.

— Mondja, Tóth, maga bent miért nem ilyen élharcos? — kérdezi a művezető.

— Most nem dolgozunk ám, hajcsárkám — s Vili észre sem veszi, hogy mindenki felnéz, vajon a művezető mit tesz a megjegyzésre.

Az lassan kiissza a sörét, megtörli a száját, aztán feláll, a fiúra néz. — Hát akkor köszönöm a meghívást, további jó mulatást, fiúk. De ne feledjék, holnap is nap lesz.

Tatai gyorsan kihasználja az alkalmat, felkapja a táskáját, indul a művezető nyomába.

— Menjenek csak, menjenek! — kiáltja Vili. — Nem kötelező a disznótól!

A fiú felnéz a sötét feletti rozoga villanyórára: fél órával ismét kevesebb maradt, hogy beérjen a városba.

— De mi maradunk, pajtikáim — és Vili átfogja a fiú meg a targoncás vállát.

— Nekem is menni kellene — mondja a fiú. — Megígertem az anyámnak, hogy még ma elintézek neki valamit — füllenti.

— Hogyhogy menned?! Hát olyan aztán nincs! Nem megmondtam neked, hogy ma itt marad a fizetésed, ahogy az mifelénk illik.

— Valamit azért hagyhatunk neki is — mondja a targoncás bizonytalanul.

— Nem, ha egyszer mondtam — Vili az asztalra csap.

— Részeg vagy — mondja a fiú.

— Igen? — Vili szűkülő szemekkel néz ná. — Hát én ma olyasmit láttam a műhelyben, amit nem mindennap látni — és újra kajánul vigyorog.

A fiút előnti a düh, és feláll.

— Ül vissza — kapaszkodik bele Vili, de a fiú egy mozdulattal lesöpri a kezét.

— Megbánod, ha nem ülsz vissza — Vili a félig felt söröskorsót az asztalhoz üti, a hab kifiröccsen. — Utálom az ilyeneket. Tudom, ha elmész tőlünk, még köszönni sem fogsz a régi haveroknak.

A hangoskodásra bejön a pincérnő, de nem avatkozik közbe. A fiú gyorsan fizet.

— Ezt még megbánod — kiáltja utána Vili, amikor a fiú kilép az utcára.

Mire a városba ér, kissé már kiszellőzött a feje. Bár a boltban az idős eladó még így is gyanakodva nézi az arcát, lehet, hogy próba közben meglegyintette a sörszag. A zakó és a nadrág is kifogástalanul feszül, nincs mit igazítani rajta.

Otthon újra felpróbálja, anyja szótlan örömmel figyeli a forgolódását.

— Sajnos, egy kicsit többbe került, mint gondoltam — és szégyelli hazugságát, meg hogy alig harmadát adta az anyjának, mint amennyit eredetileg szánt.

Reggel, mindjárt műszakkezdés után, odajön hozzá a művezető.

— Nézzé, ami tegnap történt, az egy dolog, a munka meg a másik. Mutassa csak nekem, melyik motort csinálta tegnap.

A fiú rögtön tudja, honnan fúj a szél. Odamegy a fal mellett sorakozó, megjavított motorokhoz, az egyikre ráteszi a kezét, aztán felszólitás nélkül elkezd megvizsgálni a csavaranyákat. A művezető hangtalanul figyeli. Amikor az agyhoz ér, átveszi tőle a villáskulcsot, és folytatja. A tegnap megszorult darab ma könnyen jön le, alatta ott fénylik a csavarmentet, csak karcolásnyomok sejtetik, hogy valami történhetett.

— Na, nem is olyan rossz — mondja a művezető. — Mit hóká-mókázt nekem össze az a szerencsétlen Vili? — a művezető hümmög. — Be-raktak egy méretes alátétet, mert kotyoghatott, maga meg gyanútlanul, mindenestül lehúzza, igaz?

— Igen — mondja a fiú, s mintha iszap kavargna benne.

— Na, jól van, visszaszerelheti.

A fiú gépiesen teszi a dolgát, nem is fogadja a targoncás köszönését, aki jön elvinni a kész motorokat.

Otthon az anyja megkérdezi:

— Csak nincs valami baj? Tegnap még úgy örültél... Vagy a pénz aggaszt? Ne félj, kibírjuk a következő fizetésig.

A fiú elszégyelli magát: igazán elárulhatta volna, miért adott haza kevesebbet. Nemcsak az ívszást miatt, hanem több zsebpénzt akart megtartani Mariann miatt. A lányra gondolva elszívároga a rosszkedve.

A vasúti felüljárónál beszéltek meg a találkát: itt fut össze a kertnegyed, a belváros és a gyártelepek, harmas éke, köztük vasúti sínek nyílnak.

A fiú felsétál a felüljáró első fordulójaig, innen hamarabb észreveszi, ha valaki közeledik. Az oldódó alkonyati fényt megszüri az utcai fák és a kerti bokrok lombja, locsolás illatát hozza a meglóduló szél. Csak akkor kevereg a szénágszag, amikor elzúg mögötte egy teherszerelvény.

Messziről női alak közeleg, egyik kezében szatyort lóbal, aztán befordul az egyik kapun. Már tíz perccel elmúlt a megbeszélés időpontja, de a lányok szándékosan is késnek, biztos, hogy a látszólagos hanyagsággal is felcsigázzák a várakozás perceit. A felüljáró túlsó oldaláról nehézkes léptek — ez nem lehet Mariann. Öreg férfi, bottal, nehezen baktat felfelé a lépcsőn. A fiú nézi félretaposott cipőjét, és szánalom fogja el: apja, ha élne, talán ugyanilyenben járna.

A fiú megnézi az óráját: huszonöt perccel vannak túl a randevú időpontján. Vagy ő emlékezne rosszul? Lehet. Hatig még vár, addig várnia kell. Határozott léptek nesze a fák között. Nem, ez sem lehet Mariann. Kockás inges, középkorú férfi, amikor melléje ér, szigorúan végigméri a fiút.

A fiú végigtapogatja a zakója szövét, aztán lopva körülpillant, nem veték-e észre a tetszelgő mozdulatot. Távol, a tehérpályaudvar mellékvágányán néha fűtlyett egy magányos mozdony, az éles hang úgy bukdácsol a tiszta levegőben, mint egy szertelen madár.

A fiú már tudja, hogy a lány nem jön el.

S azt is, immár gyűlölni fogja a ruhát, egészen addig, míg rojtossá nem kopik a széle, s a szekrény aljába vándorol, piszkos munkák idején munkaruhának vagy felhasogatni való rongynak.

GALSAI PONGRÁC:

J. Z. sirversei

Jékely Zoltán a „fordulat éve” tájékán az asztalfiókba csúsztatott, titkos remekműveken kívül sirverseket is írt. Ezeket a síri bökverseket később sem publikálta. Frankel Leó utcai lakásának „diákszobájából” és a Várban felejtett Old Firenze eszpresszóból eresztette át őket a pesti oldalra, mint afféle túorrú papírrepülőket. A versek irodalmi körökben a rémhírek és a rémhírnek is beillő, valódi hírek gyorsaságával terjedtek. Hamarosan más költők és alkalmi versfarsangok is utánozták Jékely szabadalmát, kortársaink agyba-főbe sirverseltek egymást: már sértsenek számítot, ha valakiről nem készült legalább egy morbid rímpár. A sirvers szájról szájra terjedő divat lett: meg se lehetett állapítani, melyik költői darázsszúrás vagy bohácsipés származott Zsolitól, a műfaj „bűsképű lovagjától”, és melyik valamely követőjétől.

Majd harminc évvel később, Jékely Zoltánról írt „szabálytalan arc-képemben” (ES, 1976. március 6.) idéztem is e tréfás szájhagyományanyagból. A szelídebbeket. Például:

„Itt nyugszik Weöres Sanyika,
ő tojásé, ő panyiga.”

„Itt nyugszik Tamási Aron,
Mélyen leszállított Aron.”

„Itt nyugszik Kassák,
Várta már, hogy felakassák.”

„Itt nyugszik Szabó Ede,
Gyulai Pál egynevede.”

Eszembe se jutott, hogy Jékely rossznéven veszi a sirversek kései publikálását. Pedig így történt. Vajon miért? Anonymus kívánt maradni e műfajban? Nem vállalta a nehéz idők frivol melléktermékét? Kegyeletsértésnek tartotta a halottak iránt „föltámasztását”? Kímélte a néven nevezett elők érzékenységet? Félt a humorban szücsölődők bosszújától? Mi több: a költő nemcsak zokon vette portréim idézőjeles részleteit, meg is nehezelt rám. De

ezt nem akarta nyíltan bevallani. Megint fogalmam sincs: mi okból? „Erdélyi-patrióta” zárkózottságból? Nagyvonulói kíméletből? Vagy stílus-talannak vélte, hogy ily komolytalan dologra komolyan reagáljon? Fondorlathoz folyamodott tehát. Neheztelést az egyik sirvers alanyára hártotta. Jékely a cikk megjelenése után fölhevít telefonon, dicsérgette „szép dolgozatomat”, nem lelkesen ugyan, inkább előre betáplált szöveggel, hogy aztán rátérjen fő mondanivalójára: Szabó Ede, „halálra keres” mindkettőnkét a „Gyulai Pál egynevede” miatt. Ezt kissé gyanakodva hallgattam. Jékely hivatkozása mögött a saját bosszúságát éreztem lappangani. Végül is békében váltunk el, fátyolt reá, nagy baj nem történt, s ami történt, már úgysem lehet helyrehozni...

Néhány nap múlva kéziratban borítékot kaptam Jékely Zoltántól. Legújabb versét küldte el a Nők Lapjának. És mellé a alábbi, kézzel írt levelet:

„76. márc. 19.

Kedves Pongrác!

Rendben van! Csillapodjanak a kedélyek és kételyek...

A sírfeliratodot ergo csak egészen szűk körben terjesztem, mely korántsem ér fel a Darling kotnyeleségével és jólértesültségével. (Lukács-füldő!)

Visszont: Edének valahogyan tudatára kellene adni, hogy rövidesen elégtételt kap Tőled — ugyanis boxerrel jár 2 hét óta, s kettőnk között annak töri szét az orrsontját, akit hamarabb előtálat!!! Ártatlanul szenvedjek?

Ezt a verset azért küldöm, hogy lássa a világ: szent a béke közöttünk, sőt mintha... (Ez a divatos versvégződés sok mindent kifejez!!!)

A viszontlátásig

Ölel:

Zsolit

Hát még mindig? Elképzeltet-lennek tartottam, hogy a nagy műveltségű, jó humorú Szabó Ede ne értse a tréfát. Hiszen a saját sirversen annak idején ő mulatott a legnagyobb kedvvel. De azóta majdnem harminc év telt el. S hátha kiszáradtak volt egyetemi évfolyamtársam humorfészírói nedvei? Zavaromban közvetlenül a „sértetthez” fordultam tehát: igaz-e Zsoli híresztelése, az „örök harag” meg a boxer? A válasz egyértelmű volt, mint gondoltam. Ede megütődve nézett rám: miről is van szó? Kiderült, hogy nem is olvasta a cikket.

Aztán másfél évig nem találkoztam Jékely Zoltánnal.

Közben közös barátunk, Baránszky Jób László többször sürgette: a félreértést, zavart, vagy legalábbis rossz szájját néhány pohár borral kellene leöblíteni.

Erre ötvenedik születésnapom kínálta a legkülönb alkalmat.

E nevezetesnek igazán nem mondható ünnepem népes társaság gyűlt egybe farkasréti lakásomon: Kolozsvári Grandpierre Emil, Csúrka István, Schéner Mihály, Kaján Tibor, Korniss Péter, Dékány Kálmán, egy valódi éneklokanonok, Baránszky Jób... és legnagyobb örömmre: Jékely Zoltán. En éppen tápászko-dóféltben voltam térdizületi gyúladásomból, amellyel a balfi szanatóriumot is megjárta. Mint egy félbevágott Gólem, egész délután s este az íróasztalom mögött ültem. Onnan ontottam köszöneteimet és hálalás tréfáimat. Jelenlegi és volt feleségem oda hordta a konyhai remekléseket: nem sorolom fel őket, mert a nyálam rácsorog a kéziratpapírra. Nagyon irigyeltem akkor a két „öregtet”! Derűs október végi nap volt. En majdnem mozdíthatatlan. És Kolozsvári Grandpierre Emici meg Jékely Zsoli, mint a vénasszonynyárbeli szép vénasszonyok ifjú s karcos szeretői, évszázadukot megzakitván, sokáig kinn játszadoztak a kertben, ablakom előtt. Flam elhanyagolt tollasbadautóit találták meg a fűben. Azokkal ütötték egymásnak a kis, könnyű úrszondához hasonlatos lab-

dát. Nevetgéltek, hajladoztak, kiáltva számolgatták az eredményt. Majdnem elrepültek maguk is.

Másnap egyik távoli rokonom a Lukács fürdő gyógyvizívó halljában találkozott Jékely Zoltánnal.

— Jártál tegnap a Farkasréten? — kérdezte.

— Igen — bólintott Zsoli.

— És hogy érezted magad?

— Remekül. Csak hát... szegény Pongrác — komorodott el Zsoli. — Súlyos beteg. Már mozogni se tud...

Mit is mondjak...? Egy-két hónap... esetleg fél év... A legjobb esetben... Az ötvenegyedik születésnapját nem éri meg...

— Igazán?

— Mély sóhajtott.

— Sajnos...

Újabb négy esztendő telt el.

Azon a napon, amikor szegény Jékely Zsoli temették, Pécsre kellett utaznom. Szégyenszemre bevallom: utólag már nem is nagyon bántam.

A költőt a Farkasréti temető felső traktusában, az új halottakkal benépesített ösrkertben földelték el: szinte vonalzóval meghúzható vízszintesben egykori lakásommal, s a kerttel, ahol oly boldogan tollasbadautózt... A gyászmenetnek a felső kaput át az utcára kanyarodva, a meredeken fölfelé kaptatva, majd az ötemetű drótkerítésén túl, az agyagos-sáros úton tovább vonso-lódva, legalább nyolcszáz métert kellett gyalogolnia a halottat váró sírgödörig. Vajon bírtam volna-e ezt a nehéz távot, én, aki már csak a jóslatot megcáfoltva éltem? A hivatalosak után, odafent, a végső nyugalom színhelyén mondták el búcsúszavaikat a hozzá legközelebb állók. Jékely erdélyi népszerűsége, hajdani kollégisták, diáktársak, jó barátok: mindazok, akiknek a hangjára a költő szíve talán holtában is földobogott. E szívszintű búcsúztatás a megszokottnál jóval tovább tartott.

Miként később értesültem róla, a sírásók ásora támaszkodó szobor-nyugalomukat elvesztvén, mind türelmetlenebbül várakoztak a mélybe kívánczok, friss földkupacok mellett. Végül a legidősebb megszólított Baránszky Jób Lászlót, akit ősz ha-

ja, sötét ruhája és sirással határos megrendülése miatt az elhunyt hozzátartozójának vélték.

— Már ne tessenek haragudni... De nekünk estélíg még két sírt meg kell ásunk.

Baránszky, mint volt irodalomtanár is, az emberek régt elszunnyadt irodalmi érzületére próbált apellálni.

— Uraim — felelte, miután hosszan gondolkodott a megszólításon —, Jékely Zoltán, akit itt temetünk, hazánk egyik legkiválóbb költője... Olyan, mint Petőfi... Vagy Ady Endre...

A párhuzamnak azonban nem volt átütő hatása.

— Meglehet — mondta a második sírásó. — De a tetemek nem várnak, kérem. És sötétben nagyon bajos ásn.

Baránszky, végső érvként, ekör jutott eszébe a személyem, pontosabban „egy hipochonder emlékirata” című munkám, s még igazibbul a sírásókról szóló fejezet, amelyben megírtam, hogy a Búfelejtőhöz címzett kocsmában a temetkezési emberekkel szoktam kvaterkázni.

Különbben a Galsai úrnak is igen jó barátja volt...

Ez az argumentum célba talált.

— A Galsai úr! — derültek fel a végtisztesség segédei, immár baráti rokonszenvükbe vonva a halottat is. — Az nagyon derék ember! Szereti a piát. Még minket is leköröz. Hát csak tessenek nyugodtan folytatni...

Pontosan így történt-e vagy sem? Erre Baránszky Jóbót kellene újra megesknetnem.

De nem teszem. Mert ha a történet legenda is, számomra jóleső és kedves. Így némi részem lehet abban, hogy a barátomat méltó módon elbúcsúztatták.

Jékely Zoltán tudtommal sosem írt sirverset önmagáról.

Nem tréfás bökversre gondolok, persze. Hanem komolyra. Márványba véshetőre. De hogy is írhatta volna meg, hogy: „Itt nyugszik Jékely Zoltán...”, a huszadik század egyik legnagyobb magyar poétája...?